

İncirlik Hava Üssü İle İlgili Açıklamalar ve Geçmişten Günümüze Türkiye-ABD İlişkileri

Türkiye ile ABD arasındaki ilişkilerde İncirlik Hava Üssü bir gösterge konumundadır. Üssün konumunun tartışılmaya açılması, müttefik iki ülke olan Türkiye ile ABD arasındaki ilişkilerin gerginlik boyutuna ulaştığını göstermektedir.

Adana ili sınırları içerisinde, şehir merkezine yaklaşık 10 kilometre mesafede bulunan İncirlik Hava Üssü'nün yapılmasına Türkiye'nin NATO üyeliğinden bir yıl önce 1951'de başlanmıştır. 1954'te açılan üssün, ilk etapta ABD Hava Kuvvetleri'nin orta ile yüksek yoğunluktaki bombardımanlarda yer alan savaş uçaklarının bakımının yapılması amacıyla kullanılması öngörülmüştü. ABD Kıbrıs Harekâtı'ndan dolayı Türkiye'ye silah ambargosu uyguladığında üs, Türkiye tarafından kapatılmış, sahası TSK'ya devredilmişti. Ancak Eylül 1978'te ABD Kongresi'nin, Türkiye'ye uygulanan ambargoyu kaldırması ve askeri yardımları yeniden tahsis etmesi üzerine üs yeniden faaliyete geçmiştir. 1978'de başlayan görüşmelerin ardından Türkiye'nin 1980'de ABD ile imzaladığı Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması (SEİA) ile İncirlik Hava Üssü, Türkiye sınırları içerisinde yer alan "küçük bir Amerika" boyutuna ulaşmıştır. 2500 civarında Amerikan askerinin sürekli olarak bulunduğu ve bu sayının konjonktüre bağlı olarak değiştiği üste Amerikan askerlerinin ailelerinin sosyal tesisleri, geniş spor sahaları, Amerika'nın ünlü market zincirlerinin şubeleri yer almaktadır.

1990-1991 yıllarındaki Birinci Körfez Savaşı'nda önemli bir rol üstlenen İncirlik Üssü'nde bulunan 140 ABD uçağı, Irak'ın askeri alanları ile birlikte yerleşim alanlarını da sürekli bombalamış, ABD'nin Irak'ı işgalinde yol açıcı bir işlev görmüştür. ABD'nin daha sonraki Irak operasyonlarında da kullandığı İncirlik Üssü, Temmuz 2015'ten bu yana ise DEAŞ'a (İŞİD) yönelik operasyonlarda kullanılmaktadır. Üssün bu amaçla kullanılmasından sonra DEAŞ'ın Türkiye'ye yönelik tehdit ve eylemlerinde artış gözlemlenmiştir. Bununla birlikte Türkiye, üssün ABD tarafından DEAŞ'a karşı kullanılmasından öte PYD'nin desteklenmesi için kullanıldığını düşünmektedir. Üssün 15 Temmuz darbe girişimine destek için kullanılması ve Türkiye'nin Suriye'de el-Bab'a yönelik operasyonunun ABD ve onun oluşturduğu koalisyon ortaklarınca desteklenmemesi, Türkiye'nin tepkisine yol açmaktadır.

İncirlik Üssü'nü tartışmaya açan ilk açıklama, 4 Ocak'ta Milli Savunma Bakanı Fikri Işık'tan geldi. Fikri Işık'ın "Koalisyon güçlerinin El Bab operasyonunda TSK'ya destek vermemesi düşündürücü. Bu durum İncirlik Üssünü sorguluyor" açıklamasını, Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü İbrahim Kalın'ın "Bu hak her zaman bizim elimizde var. Ama

dediğim gibi önce şartlar değerlendirilir. Egemenlik hakları çerçevesinde tasarruf hakkı bizdedir" açıklaması izledi. Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, 6 Ocak'ta "İncirlik Üssü'nün kapatılması gündemimizde yok" beyanıyla yatıştırma yoluna gittiye de üssün konumu kamuoyunda tartışılmaya devam etmektedir.

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türkiye-ABD İlişkileri

Türkiye ile ABD arasındaki ilişkiler, henüz Osmanlı Dönemi'nde ABD'nin kurulmasından (1783) birkaç yıl sonra, bu yeni gücün Akdeniz'deki ticari faaliyetleri çerçevesinde başlamıştır. O dönemde Cezayirli gemiciler, Akdeniz'de izinsiz dolaşan, ABD'ye ait iki gemiye el koymuştur. Osmanlı ile ABD arasındaki bu ilk problem, Osmanlı henüz ABD'yi tanımadığından, Cezayir eyaleti ile ABD arasında 1795'te, Trablus eyaleti ile 1796'de ve Tunus'la 1797'de varılan, ABD'nin Osmanlı'ya yılda 12 bin altın veya ona eş değer miktarda mühimmat ödemesini zorunlu kılan bir anlaşma ile aşılmıştır. ABD, 1795-1815 yılları arasında düzenli olarak Osmanlı'ya söz konusu ödemede bulunmuştur.

ABD, 1799 ile 1828 yılları arasında Osmanlı ile birkaç kez dostluk ve ticaret anlaşmaları yapmaya çalışmış fakat bu girişimler bir sonuca ulaşmamıştır. Ancak Osmanlı donanmasının 1827 yılında Fransız-İngiliz-Rus müttefik donanmasınca yakılması üzerine II. Mahmud, Batı'ya karşı bir dost arayışı çerçevesinde 7 Mayıs 1830'da ABD ile Seyr-i Sefâin Ticaret Anlaşması'nı imzalamıştır. O dönemin bütün anlaşmaları gibi bu anlaşma da zayıflayan Osmanlı'nın aleyhine dönmüştür.

ABD, Osmanlı ile resmi ilişkisini düzenledikten hemen sonra Osmanlı tebaası Hıristiyanlara yönelik misyonerlik faaliyetlerine başlamış, Ortodoks ve Katolik Hıristiyanları Protestanlaştırarak kendisine bağlama ve çıkarları doğrultusunda kullanma yoluna gitmiştir. ABD'nin bu girişimi, ilkin Hıristiyan tebaayı rahatsız ederken, zamanla bu tebaadan özellikle Ermenileri çıkarları için araçsallaştırmasına kadar varmıştır.

Zayıflayan Osmanlı, ABD'nin İstanbul, Beyrut, İzmir konsoloslukları üzerinden Protestan okulları açmasını engelleyememiş; Ermenileri Osmanlı aleyhinde kışkırtmasının da önüne geçememiştir. 19. yüzyılın sonunda ABD ile Osmanlı arasındaki ticaret hacmi bir milyon dolara ulaşırken, Amerikan Board teşkilatı, Osmanlı ülkesinde sayısı 400'e yaklaşan Protestan okulu açmayı başarmıştır. Bu teşkilatın yoğun çalışmaları ile Osmanlı'da Protestanların sayısı otuz bine yaklaşmış, ülkede yeni bir azınlık doğmuştur. Osmanlı; Antakya, Urfa, Mardin ve Musul'a uzanan, sayıları elli civarındaki okul dışında, ruhsatsız

açılan Protestan okullarını denetleyememiş, bunların Ermenilerin emellerine hizmet etmesini engelleyememiştir.

1895'te ABD, Ermeniler üzerinden Osmanlı'nın iç sorunlarına müdahale etmeye başlamış, Amerikan Senatosu, Ermeniler lehine bir karar almıştır. Osmanlı Devleti'nin Haçlı zihniyeti çerçevesinde değerlendirdiği bu kararı ABD, Ermenileri himaye ve Osmanlı'yı Berlin Antlaşması'nın kararlarına uymaya zorlama gerekçelerine dayandırmıştır. Ancak Ermenilerin başarı umutlarını yitirmesiyle ABD'nin Osmanlı'ya yönelik bu talepleri, Osmanlı'dan önemli bir Ermeni nüfusun ABD'ye göç etmesiyle neticelenmiştir.

Cumhuriyet'in İlanından AK Parti İktidarına ABD ile İlişkiler

I. Dünya Savaşı yenilgisinden sonra Osmanlı'nın yıkılması ve Anadolu'yu dahi koruyamama endişesi, aralarında yazar Halide Edip Adıvar ve Cumhuriyet gazetesinin kurucusu Yunus Nadi'nin de bulunduğu kimi şahsiyetlerin, Wilson Prensipleri'ni sahiplenerek, Wilson Prensipleri Cemiyeti'ni kurmalarına yol açmıştır. Cemiyet, işgale karşı çözüm olarak Amerikan mandası olmayı önermiştir. Bu öneri, günün koşullarının oluşturduğu zorlamanın bir neticesi gibi ele alınsa da Cumhuriyet Dönemi boyunca Sovyetlere karşı ABD himayesine girme ya da bir kesime karşı ABD ile işbirliği şeklindeki bir sürekliliğin ilk adımını teşkil etmiştir.

Cumhuriyet'in kurucu kadrosunun, 1923'te ABD'nin lehinde olan Chester Teşvikleri anlaşmasını imzalamasına rağmen ABD, modern Türkiye'nin kuruluş senedi olarak kabul edilen Lozan'ı tanımamıştır. Türkiye'nin 1923-1927 yılları arasındaki Lozan'ı Amerikan Senatosu'na kabul ettirmeye dönük çabaları her seferinde Amerika'nın Ermenilerle ilgili eleştirilerine takılmış; böylece Lozan Konferansı'nda gözlemci statüsünde bulunan ABD, İtilaf Devletleri'nin Türkiye'ye dayattığı Lozan Antlaşması'nı Türkiye aleyhinde yetersiz bularak tanımayan ülke olarak kalmıştır.

ABD'nin bu tavrı ve I. Dünya Savaşı'nın bıraktığı menfi hatıralar nedeniyle İslam dünyasının pek çok kesimi gibi Türkiye'de de II. Dünya Savaşı'nda Alman ve Hitler yanlılığı ilgi görmüştür. Ancak savaşın Almanya aleyhine neticelenmesi ile Türkiye, sembolik olarak Almanya'ya savaş açmış görünmüştür.

Türkiye, II. Dünya Savaşı'nın ardından kendisini savaşın kazananlarından Sovyetler Birliği'nin tehdidi altında hissetmiştir. 19 Mart 1945'te Sovyet Hariciye Komiseri Molotov, 7 Kasım 1945'te sona erecek Türk-Sovyet Dostluk Anlaşması'nın günün koşullarına uyarlanarak uzatılması için Türkiye'ye nota vermiş, bu notayı Giresun'a kadar varan toprak

talepleri izlemiştir. Sovyetlerin bu tutumu, Türkiye'yi bundan sonra adı konulmamış bir Amerikan himayesine itmiştir, zaman zaman “manda olma” ya da “elli birinci eyalete dönüşme” ithamına kadar varan bu himaye, 1945 sonrası Türkiye'sinin bağımsızlığını zedeleyen en önemli unsur olmuştur.

Türkiye, 12 Mart 1947'de ilan edilen Truman Doktrini ile komünizm tehdidi altındaki ülke statüsüne geçmiş; doktrin doğrultusunda Türkiye, Yunanistan'ın aldığı 300 bin dolara karşılık, ABD'den 100 bin dolar yardım almış, bu yardımı genelde aşağılayıcı nitelikte bulunan Marshall yardımları izlemiştir.

Sovyetlerle ABD arasındaki doğrudan silahlı çatışmalar olmaksızın yaşanan gerginlikleri ifade eden Soğuk Savaş boyunca Türkiye, sivil veya askeri iktidar dönemleri fark etmeksizin, ABD'nin yanında yer almıştır.

ABD, Türkiye'nin NATO üyeliğini, üyelik henüz başlamadan Kore Savaşı ve İncirlik Üssü ile kendi çıkarlarını Türkiye'ye dayatma unsuruna dönüştürmüştür. Türkiye, 1950'de Meclis kararı olmaksızın ABD safında Kore Savaşı'na fiili olarak katılmıştır. 1951'de de Amerika'nın İncirlik'te üs inşaatına başlamasına izin vermiştir. Bunun karşılığında 1952'de NATO üyeliğine kabul edilmiştir. Üye tek Müslüman ülke olarak Türkiye'nin NATO içindeki yeri, daha çok Sovyetlere karşı Amerikan himayesindeki bir konum olarak belirlemiştir.

NATO üyeliğinden sonra Türkiye ordusu, mühimmat ve insan unsuru eğitimi bakımından ABD'nin etkisi altına girmiş; Türkiye ekonomisi de zamanla ABD ile ilişkilere endekslenmiştir.

ABD, NATO üzerinden Türkiye ordusu ve istihbaratına sirayet etmiş, kimi zaman bazı ordu ve istihbarat mensupları, Amerikan İstihbarat Örgütü CIA için çalışmakla ya da doğrudan ondan emir almakla itham edilmiştir. Sivil unsurlar içinde de örgütlenme çabasına giren ABD, “Komünizmle Mücadele Derneği” üzerinden sağ kesime; Rockefeller bursu gibi dışarıya dönük sosyal fonlar üzerinden sosyal demokrat kesime sirayet etmiştir. Rotary ve Lions Kulüpleri gibi dernek ve vakıflarla modern kesimin tamamı üzerinde etkili olan ABD, Türkiye'nin askeri, siyasi yapılanmasında olduğu kadar büyük şirketlerinin yönetimlerinde de kendi lehinde kolaylıkla kararlar aldırabilmiştir.

Süreç içerisinde ABD, bir tür algı yönetimiyle, çoğunluğu temsil eden Türkiye'nin sağ partilerini kendi yandaşı konumunda gösterirken bu partiler de halkın bağımsızlık ve Batı'ya karşıtlık değerleri ile uyuşmayan ABD yanlılığını, komünizme karşı olma “değerler esası” üzerinden açıklamışlardır. Buna karşı ABD, sağ partilerin zaman zaman bağımsızlık meyliliyle

Sovyet Rusya ile ölçülü ilişkiler geliştirme talebini, üzerinde etkili olduğu Kemalist askeri unsurlarla hizaya getirmiş, bu yöndeki baskı ve teşvikleri Türkiye’de 1960’tan itibaren askeri darbeler sürecini başlatmıştır.

1968’de haşhaş ekimi Türkiye ile ABD arasında probleme dönüşmüştür. ABD, gençlerinin manevi boşluk ve emperyalist emellerinin doğurduğu Vietnam bunalımıyla sürüklendiği uyuşturucu kullanımını Türkiye’deki haşhaş ekimine bağlamıştır. ABD’nin baskısına rağmen Süleyman Demirel başbakanlığındaki sivil hükümet haşhaş ekimini yasaklamamıştır. Ama 12 Mart 1971’deki askeri darbe ile işbaşına getirilen sosyal demokrat-Kemalist Başbakan Nihat Erim’in hükümeti, haşhaş ekimini yasaklamıştır.

ABD, Kıbrıs sorunu öne çıktığında Sovyetlerin, bu sorundaki tutumundan dolayı Türkiye’ye saldırması durumunda NATO’nun Türkiye’yi savunmayabileceğini açıklamıştır. Türkiye’nin ABD ile ilişkileri 70’li yılların başında itibaren gerginleşmiş, halkın ABD’ye karşı öfkesi artmıştır. Neticede ABD’nin baskılarına karşı halkın yanında yer alma sözü veren Necmettin Erbakan liderliğindeki Milli Selamet Partisi, Bülent Ecevit liderliğindeki Cumhuriyet Halk Partisi ile 1973’te koalisyon kurmuştur. Cumhuriyetin Kemalist kurucu zihniyetiyle ona karşı duran İslâmî kesimin içinden çıkan kadroları buluşturan bu koalisyon, adeta Cumhuriyet öncesi Batı karşıtı ruhla, ABD’ye karşı bir tür “milli direniş hükümeti”ne dönüşmüştür. Koalisyon, ABD’nin itirazına rağmen Kıbrıs Harekâtı’nı gerçekleştirmiş, haşhaş ekimini yeniden başlatmış, İncirlik Üssü ve ABD’nin elindeki diğer üslere el koyarak bunları Silahlı Kuvvetlerin denetimine bırakmıştır. ABD, koalisyonun bu direnişine Türkiye’ye 1975’ten itibaren silah ambargosu uygulayarak karşılık vermiştir. Ancak Türkiye’nin Sovyetler Birliği’ne yanaşmasından endişe duyarak Türkiye karşıtı adımlarını Türkiye’yi NATO’dan atma gibi bir boyuta ulaştırmamıştır.

ABD, Türkiye’ye uyguladığı silah ambargosuna 1978’de son verirken ordu ve istihbarat içindeki etkinliğini sürdürmüş, 12 Eylül 1980’de güdümündeki bu unsurlarla askeri darbe yapmayı başarmıştır. Askeri rejim, 1971’de olduğu gibi ABD lehine kararlar almaya başlamış, 11 Aralık 1980’de imzaladığı Savunma ve Ekonomik İşbirliği Antlaşması (SEİA) ile İncirlik Üssü’nü yeniden ABD’nin kullanımına açmıştır.

1980 sonrasında askeri unsurlarla sivil siyaseti kendisi ile dostluk yarışına sürükleyen ABD, Turgut Özal’ı çıkarlarına uygun kararlar almaya zorlamıştır. Turgut Özal’ın orduyu I. Körfez Savaşı’na katılmaya ikna etme çabaları, ordu ile sivil siyaset arasında çekişmeye yol açmış, bu çekişme Özal’ın zaferiyle sonuçlanmış görünse de Türkiye, ABD’nin yanında fiili olarak I. Körfez Savaşı’na katılmamıştır.

1991’de Sovyetler Birliği’nin çökmesiyle Türkiye’nin ABD ile komünizm karşıtlığı üzerinden geliştirdiği işbirliğinin sağ-muhafazakâr kesimde karşılık bulan değerler esası açıkta kalmış, anlamını yitirmiştir. ABD, bu süreçte NATO’ya diktatörlere karşı demokratik değerleri ve halkların çıkarlarını koruyan bir misyon yüklemeye çalışmış ancak bu misyon Türkiye’de liberal bir kesim dışında ilgi görmemiştir. ABD, bu süreçte Türkiye’nin Avrupa Birliği (AB) üyeliğini destekleyen açıklamalarıyla Türkiye ile ilişkilerini, Türkiye halkı nezdinde anlamlandırmaya çalışmıştır.

AB üyesi olmaya, askeri unsura karşı seğıimli sistemin garanti altına alınması dışında anlam yüklemeyen Türkiye’nin muhafazakâr kesimi, ABD ile arasındaki mesafeyi gittikçe açma eğiliminde iken 28 Şubat süreci ile cezalandırılmıştır. ABD, bu süreçte muhafazakâr kesimi kendi yanında olan ve kendisine karşı olan şeklinde sınıflandırmıştır. Onun yanında olan kesim, ABD’nin NATO’ya biçtiği diktatörlere karşı demokrasinin ve insan haklarının yanında yer alma rolünden hoşnutsuz olan ordu içinde etkin Kemalist gruba karşı, ABD ile işbirliğinde yarışmayı önermiş, bu önerisi geleneksel muhafazakâr kesimi aşarak Milli Görüş’ün İslamî köklerinden gelen bir kesim tarafından da kabul görmüştür. Bu kabul, ordu içindeki ABD ve İsrail’le ilişkili kesim kast edilerek “Bunlara boyun eğeçeğimize efendileri ile görüşürüz” düzeyine varmış, muhafazakâr İslamî kesimin önemli bir bölümü 28 Şubat baskısından kurtulmak için ABD ile yakınlaşmanın meşruiyetini dillendirmiştir. Böylece ABD güdümündeki 28 Şubat süreci, yine ABD’ye sığınılarak aşılmaya çalışılmıştır. AK Parti 2002’de iktidara bu siyasi ortamda, ama 28 Şubat sürecinin ABD’nin desteğinde geliştiğini bilen geniş bir halk desteğiyle gelmiştir.

AK Parti Dönemi Türkiye-ABD İlişkileri ve Kırılma Noktaları

AK Parti döneminde ABD ile ilk kriz, 1 Mart 2003 Tezkeresi’nden dolayı çıkmıştır. ABD’nin AK Parti’nin iktidara yerleşme sürecinde geçirmek istediği tezkere, parti yönetiminin ısrarına rağmen Meclis’ten geçmemiş, Meclis’in tutumu AK Parti’yi iktidara getiren kitlelerin ABD ile uyuşmazlığına yorumlanmıştır. Bundan sonraki süreçte iktidarı, Gülen grubu (FETÖ) ve bir kısmı sol kökenli liberal-demokrat kesimle vesayet altına alan ABD, ordunun Kemalist çekirdeğiyle arasına mesafe koymuştur. Söz konusu Kemalist çekirdek ise ABD ile ortaklığa karşı Avrasya modelini öne sürmüştür. 2008’de başlayan Ergenekon soruşturması ile Avrasyacılar ağır bir yenilgiye uğrarken hükümet; bu soruşturma derinleştikçe ordu, emniyet, istihbarat ve yargı yapılanmalarında FETÖ ve ABD’nin vesayetçiliğini sorgulamaya başlamıştır. ABD de hükümetin bu tutumuna karşı Türkiye içinde yeni bir ittifak arayışına girmiştir.

1998'e kadar Kürt sorununa ilgisiz görünen ABD, o yıl Henri Barkey ve Graham Fuller'e hazırlattığı "Turkey's Kurdish Question (Türkiye'nin Kürt Sorunu)" raporu ile Kürt sorunu ile aktif olarak ilgilenmeye ve PKK'nin siyasi kanadıyla ilişkiler geliştirmeye başlamıştır.

Hükümetin Kürt sorununa yönelik başlattığı 2009 Oslo Süreci ve ardından 2011'de başlayan Çözüm Süreci, ABD ve müttefiklerince FETÖ bağlantısı üzerinden engellenmeye çalışılmıştır. Oslo Süreci, soruşturma konusu yapılmıştır. Fakat AK Parti hükümeti ile ABD arasındaki gerginlik, 2011'de Suriye iç savaşı ile artmıştır. Suriye konusuna müdahil olmak istemeyen hükümetin tutumu, "eksen kayması" kapsamında ifade edilmiştir. Hükümet, Gülen medyası ve liberal kesimlerce İran-Rusya eksenine girdiği iddiasıyla ağır bir eleştiriye tabi tutulmuştur. Bu eleştiriler, hükümetle Gülen grubu ve liberal kesim arasındaki ilişkinin bozulmasına yol açmış görünse de esasta hükümetle ABD arasındaki ilişkilerin iyi gitmemesinin Türkiye'ye bir yansıması olarak görülmüştür.

Hükümete yönelik dışarıda ve içeride açık baskıya dönüşen "eksen kayması" eleştirileri, 2011'de dışişleri bakanları Ahmet Davutoğlu ve Hillary Clinton görüşmeleri ile Türkiye'nin Suriye soruna müdahil olmasıyla neticelenmiş ancak ABD'nin ve Türkiye içindeki uzantılarının hükümete yönelik eleştiri ve baskıları son bulmamıştır. Türkiye, Suriye sorununa müdahil olduğunda hem Rusya ve İran'ın tepkisiyle karşılaşarak bölgesel bir yalnızlığa sürüklenmiş hem de bağımsız dış politika eğiliminden dolayı, ABD ve müttefiklerinin de takdirini kazanmamıştır.

Türkiye, Recep Tayyip Erdoğan'ın şahsında, ABD ve müttefiklerinin 2013'te, Mısır'da seçilmiş Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'ye karşı darbeci General Abdulfettah el-Sisi'yi desteklemesini açıkça eleştirmiş; ABD'yi değerleri ile çelişerek seçilmişlere karşı darbecileri desteklemekle itham etmiştir. Aynı yıl hükümete karşı bir kalkışmaya dönüşen "Gezi Olayları"na ABD, müttefikleri ve etkisindeki çevreler, sivil bir protesto olarak görmüş, hükümetin olaylara karışan kesimleri kalkışma ithamıyla cezalandırmasına izin vermemiştir.

Suriye sorununa müdahil olmak istemeyen Türkiye'yi "eksen kayması" baskısına tabi tutan ABD, Suriye sorununa müdahil olan Türkiye'yi ise DEAŞ'ı desteklemekle itham etmiştir. Bu itham Recep Tayyip Erdoğan'ın şahsına yönelik, Amerikan etkisindeki medyanın otoriterleşme eleştirisi ile buluştuğunda "uluslararası sistem" açısından AK Parti hükümetinin meşruiyetini sorgulama boyutuna varmıştır. Zira "uluslararası sistem" kendisini "otoriter" ulusal liderlikler ve "İslamcı terör" karşısında konumlandırmış, bu ithamlara maruz bıraktığı hükümetlere karşı mücadeleyi meşru görmüştür. Daha yerinde bir ifadeyle hizaya getirmeye

çalıştığı ya da devirmek istediği hükümetlere yönelik gayri meşru tutumlarını bu ithamlarla meşrulaştırma yoluna gitmiştir. Hükümet, kendisini devirmeye yönelik bu tutuma, ABD'nin Türkiye içindeki en etkili uzantısı Gülen Grubu'nun önemli insan ve gelir kaynağı olan dersaneleri kapatmakla karşılık vermiştir.

Gülen Grubu, dersanelerinin kapatılması sürecinin başlatılmasına karşı, 17-25 Aralık (2013) süreci denen gözaltı süreçleri ile AK Parti içinde Recep Tayyip Erdoğan'ın etkisini kırarak hükümeti kontrolü altına alma girişiminde bulunmuş ancak başarılı olamamıştır. 19 Ocak 2014'te Adana'da jandarma tarafından durdurulan MİT turları ile hükümetin DEAŞ'a destek verdiği iddialarına delil bulunmaya çalışılmış, hükümet ülke dışında yıpratılmıştır.

Söz konusu krizler her ne kadar hükümet ile Gülen Grubu arasında yaşanmış görünse de aslında hükümet ile ABD arasındaki “soğuk savaş”ın Türkiye'nin iç siyasetine yansımaları olarak değerlendirilmelidir. Türkiye'nin Suriye sorununa ABD ekseninin yaklaşımı dışında bir yaklaşımla müdahil olmasını istemeyen ABD, hükümetin Suriye'ye yönelik girişimlerini “Neo-Osmanlılık” ve “Türkçülük” eğilimleri ile İslâm dünyasına yeniden açılmak, bu doğrultuda “Sünni İslam”ın liderliğini yapmaya çalışmak ile açıklayıp hedef hâline getirmiştir. Türkiye ise ABD'yi, DEAŞ'ı dolaylı olarak Türkiye'nin önüne sürmekle itham etmiştir.

ABD, “DEAŞ unsurları ve diğer muhalif grupların tehdidi karşısında” “laik Suriye”ye can verme iddiasıyla PKK'nin Suriye kolu PYD'ye açıkça destek verdiğinde, ABD ile Türkiye arasındaki gerginlik, kimi zaman CIA üzerinden Türkiye'ye yönelik açık ithamlara dönüşmüş, bu ithamlar Beyaz Saray sözcülerince de dolaylı olarak dillendirilmiştir.

Mayıs 2016'da başbakanlık Ahmet Davutoğlu'dan Binali Yıldırım'a geçerken Türkiye, komşuları ile ilişkilerini düzeltme söylemine yeniden canlılık kazandırmış ama aynı süreçte PKK ve DEAŞ'ın Türkiye içinde sivillere yönelik ağır can kayıplarına varan eylemleri artmıştır. Türkiye, bu eylemlerle ilgili “dış güçler” unsurunu sıkça dillendirerek toplumdaki ABD karşıtlığını besleyecek şekilde ABD'yi ima etmiş, 24 Kasım 2015'te bir Rus uçağının düşürülmesi ile kopma noktasına gelen Rusya ile ilişkilerini ise düzeltme yoluna gitmiştir.

ABD'nin hükümete karşı CHP, PKK'nin siyasi uzantısı HDP ve Gülen gurubunu bir araya getirme girişimleri toplumun destekleyeceği bir koalisyon oluşturmaya yetmemiştir. PKK'nin bulaştığı eylemler ve Gülen Grubu'nun öncülük ettiği krizler, hükümetin sarsılmasına neden olmamıştır. Aksine özellikle 1 Kasım 2015 seçimlerinden sonra Devlet Bahçeli liderliğindeki MHP ile AK Parti'nin yakınlaşmasına yol açmıştır.

Türkiye'nin ABD ile yol ayrımında görüldüğü bir ortamda Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve hükümet, 15 Temmuz 2016'da bir darbe girişimine maruz kalmıştır. Halkın desteğiyle bastırılan darbe girişiminin başarısız olması ABD ve müttefiklerince memnuniyetle karşılanmamış, aksine Erdoğan'a yönelik otoriterleşme ithamları gündeme getirilerek "ifade özgürlüğü" ve "insan haklarına saygı" talepleriyle darbecilere destek verilmiştir.

15 Temmuz darbe girişiminden hemen sonra ABD Kongresi'nin araştırma servisi Congressional Research Service tarafından 26 Ağustos 2016 tarihinde yayınlanan "Turkey: Background and U.S. Relations (Türkiye: Tarihsel Arka Plan ve Birleşik Devletlerle İlişkiler)" başlıklı raporda, hükümetin "Türk milliyetçiliği", "Sünni İslam", "bireysel özgürlükler" ve "Kürtler başta olmak üzere azınlık hakları" konularında tutumu sorgulanmıştır. Raporda ABD'nin bir hükümeti devirmek için öne sürdüğü her gerekçe için dolaylı olarak bir başlık bulunmaya çalışılmıştır. Rapordaki "Türk milliyetçiliği" ve "Sünni İslâm" hükümetin yayımlanmış, "bireysel özgürlükler" ve "Kürtler başta olmak üzere azınlık hakları" ise baskıcılık ile itham edilmesi, dolayısıyla uluslararası sistemin değerleri ile çatışarak devrilmesinin "meşru" olması anlamına gelmektedir.

Hükümet, ABD ve müttefiklerinin 15 Temmuz'daki rolünü neredeyse açıkça dillendirmiş; ABD'yi Fethullah Gülen'i, müttefiklerini ise kendilerine iltica etmiş diğer FETÖ mensuplarını iade ederek, Türkiye konusunda samimiyetini kanıtlamaya çalışmıştır. Türkiye'nin bu talepleri kendisiyle bu ülkeler arasındaki suçluları iade anlaşmalarına rağmen karşılık bulmamıştır. Aksine Yunanistan, kendisine sığınan bir kısım darbeci subayı hemen iade edeceğini en üst ağızdan ifade etmesine rağmen muhtemelen ABD ve Almanya'nın baskısıyla iade sürecini mahkemelere bırakarak sürüncemede bırakmıştır.

Gülen, ABD'de sıradan bir mülteci olarak bulunmamaktadır. ABD, Gülen'e ABD'de karargâhını bulundurma hakkı vermiştir. Osmanlı Devleti ile ABD arasında "Suçluların İadesi Antlaşması" henüz 11 Ağustos 1874'te imzalanmasına rağmen, Gülen'i barındırmaktan geri adım atacağına dair bugüne kadar Türkiye'ye umut vermemiştir.

Türkiye, ABD'nin DEAŞ'ı kullanarak veya bahane ederek PYD üzerinden doğrudan birliğine kast ettiğini düşünmekte; ABD müttefikleri Batılı ülkelerin de ekonomik kalkınmasından rahatsız olduğuna, bu yüzden PKK'yi ve FETÖ'yü desteklediğine inanmaktadır. Ancak ABD ve müttefikleri karşısında nasıl bir tutum içinde olması gerektiği konusunda net bir yol haritasına sahip değildir.

AK Parti içinde Türkiye'nin ABD'yi karşısına alma noktasında/gücünde olmadığını, bu yöndeki bir siyasetin Türkiye'ye ağır bedeller ödeteceğini düşünen bir kesim vardır. Ne var ki bu kesim de ABD'nin Türkiye'ye yönelik girişimlerinin nasıl durdurulacağını açıklayamamaktadır. Öte yandan ABD'ye karşı durmaktan yana olanlar, alternatif olarak öne sürdükleri Rusya ile yakınlaşmanın Türkiye'yi ABD ve Batı karşısında ne ölçüde rahatlatacağını bilmemekte, Rusya'nın güvenilmez bir ortak olduğu eleştirisine de tatmin edici bir karşılık verememektedir. ABD'nin seçilmiş başkanı Donald Trump'ın Rusya ile işbirliğinden yana demeçleri, Rusya ile yakınlaşmayı öneren kesimin tezlerini daha da zayıflatmaktadır. İslâm âleminin içinde bulunduğu durumda Rusya dışında müttefik bulma zorluğu, ABD'ye karşı Rusya ile yaklaşma dışında, halka açıklanabilir, güven verici bir seçenek de bırakmamaktadır. Bu çıkmaz, Türkiye'yi "Sevr sürecine sürüklenme" ve "beka problemi yaşama" psikolojisine sürüklemekte; ülkenin on beş yıla yaklaşan son süreçte edindiği ekonomik birikimi gittikçe savunma giderlerine yöneltmesine yol açmaktadır. Türkiye, gelişmesinden rahatsız olan Batı'nın hedeflerinden birinin de bu psikoloji ve savunma harcamaları olduğunu bilse de, kendisini bundan alıkoyamamaktadır. Bununla birlikte dış politikada temkinli olma ve idealleri reel duruma hizmet ettiği sürece dillendirmeme esas eğilim olma özelliğini sürdürmektedir.

ABD'ye yönelik, doların değerinin Türkiye parası karşısında dolaylı olarak yükseltilmesi, Rus elçisinin öldürülmesi, İstanbul Ortaköy'de bir eğlence merkezine silahlı saldırı düzenlenmesi, el-Bab düşme aşamasında iken ABD'nin kasıtlı olarak DEAŞ'a yönelik operasyonlarını askıya alması noktalarında halktaki ABD karşıtlığına denk gelen ağır eleştiriler yapılırken, bu eleştirilere paralel pratik bir adım atılmamakta ya da atılmamaktadır.

Türkiye, bugün ABD ile ilişkilerini askıya alma noktasına yakın değildir. ABD ile ilişkilerin askıya alınması NATO'dan çekilmeyi gerektirmektedir. Hükümet, NATO'dan çekilmek bir yana, ABD'nin İncirlik'e karşı Irak'ta bir üs arayışında olduğu iddialarından sonra İncirlik Hava Üssü ile ilgili açıklamalarını bile geri çekmek durumunda kalmıştır. Türkiye'nin savunma sistemi ve ekonomisi hâlâ ABD'nin ağır etkisi altındadır. Türkiye, bu koşullar altında İncirlik'i kapatmanın ya da NATO'dan çekilmeyi gündeme getirmenin kendisi için olumlu sonuçlar doğuracağını düşünmemektedir. Bununla birlikte ABD, mevcut tutumunu sürdürdüğü sürece Türkiye ile arasındaki gerginlik de devam edecektir.